

A HALLGATÓI SPORTOLÁS SZOCIOKULTURÁLIS ÉS SZOCIALIZÁCIÓS HÁTTERE¹

Kovács Klára

■ Bevezetés

■ Tanulmányunkban a sportolás mint civil aktivitás társadalmi és szocializációs hátterét vizsgáljuk Kárpát-medencei hallgatók körében. A hallgatók sportolási szokásainak és az ezeket meghatározó tényezők vizsgálatának relevanciáját támasztja alá az a tény, hogy – a korosztályt tekintve – ők a legkönnyebben elérhetőek a rendszeres testedzés számára, hiszen a felsőoktatás több lehetőséget is biztosít számukra a szervezett keretek között zajló sportolásra (Pfau 2014). A munkavállaláshoz képest a tanulmányok folytatása olyan, viszonylag rugalmas időbeosztással jár (természetesen szakoktól függően), amelybe könnyebben beépíthető a rendszeres sportolás, illetve az arra való nevelés. A hazai felsőoktatási intézmények többsége számos lehetőséget nyújt a sporttevékenység melletti tanulásra, emellett azonban elengedhetetlen a szabadidősport támogatása is, hiszen a (rekreációs céllal sportoló) hallgatók többsége sporttevékenységét tanórán kívüli végzi. A felsőoktatási intézmények könnyebben adnak választ a hallgatók által megfogalmazott sportolási igényekre, legyenek azok tradicionális vagy modern, esetleg extrém vagy kockázati sportok (Murathan 2019; Biró et al. 2018). Ezen a területen sok pozitív folyamat indult el, de még mindig azt láthatjuk, hogy a szabadidős programok, kezdeményezések sok hallgatóhoz nem jutnak el (vagy ők nem foglalkoznak velük), így jelentős részükről elmondható, hogy életmódjukat inaktivitás jellemzi (Gósi 2018; Boda et al. 2019; Balogh et al. 2019). A felsőoktatási intézmények egyik legfontosabb feladata ezen a területen, hogy a szabadidősport-programok és -esemé-

nyek tervezésénél figyelembe vegyék a hallgatói igényeket (Pfau–Domonkos 2016; Galan et al. 2017). Ezek között is kiemelkedik a közelség és az olcsóság (Kozma et al. 2016; Pfau 2014), mely kritériumoknak a felsőoktatási intézmények bizonyos feltételek mellett könnyebben meg tudnak felelni. Ily módon – a sportolás terén – a felsőoktatási intézmények szerepe és jelentősége kiemelkedő a hallgatók pozitív attitűdjeinek kialakításában és fenntartásában.

Témaválasztásunkat tehát a hallgatók inaktív életmódja és a felsőoktatási intézmények fentebb bemutatott szerepe indokolja. Célunk megismerni, hogy hazánk Észak–alföldi régiójában, illetve a kárpátaljai, erdélyi és partiumi, a vajdasági, valamint a felvidéki felsőoktatási intézményekben milyen szociokulturális, -ökonomiai és szocializációs tényezők befolyásolják a hallgatók sportolási formáit, annak gyakoriságát.

A sportolás és a sportszocializáció tőke- és habituselmélete

Bourdieu (1991) szerint az, hogy ki milyen formában tölti szabadidejét s azon belül mennyit és mit sportol, nagyban függ a társadalmi struktúrában elfoglalt pozíciótól. Ez a pozíció pedig a birtokolt tőkék mennyiségétől függ. A tőke nem más, mint gazdasági, társadalmi és kulturális erőforrások összessége és kölcsönhatása, melyet az egyén a társadalmi viszonyrendszerben kialakult kapcsolatok és interakciók révén a társadalmi státusz, illetve hatalom megszerzéséért halmoz fel (Wiltshire et al. 2016).

Bourdieu (1984) szerint az életmód nem más, mint a habitus szisztematikus produktuma, ami szoros kapcsolatban, sőt, akár átfedésben van a kulturális tőkével. A sporthabitus elsajátítása során tulajdonképpen a kulturális tőke egy speciális formájának megszerzéséről beszélhetünk – ezt nevezzük sporttőkének. A sporttőkével rendelkezés nemcsak az adott sportban való részvételhez szükséges speciális tudást és képességeket jelent (pl. egy sportág szabályainak vagy technikájának ismerete), annak szociokulturális aspektusai is vannak (sportos emberek networkje, egy sportklub szociokulturális kontextusának ismerete). Speciális mezőnek tekinthető, ami tartalmazza a benne résztvevők habitusának kombinációját, a tőke speciális mennyiségét és kompozícióját, ami végül bizonyos magatartásformákban ölt testet. A habitus társadalmi kontextusát a mező formálja, ami nem más, mint a társadalmi kapcsolatok objektív hálózata, ahol az egyének versengenek egymással az erőforrásokért és a pozícióért. Ebben a versengésben a tőkét használják eszközként. Ezért van az, hogy bizonyos sportklubokban az egyének azért vesznek részt, mert úgy érzik, az az ő helyük, míg mások ugyanerre a sportklubra azt mondják, hogy nem olyan embereknek való, mint mi (Bourdieu 1984; Kitchin–Howe 2013; Pot et al. 2016; Stuij 2015). Hasonló kép rajzolódott ki Wiltshire és munkatársai (2019) kutatásában, melynek során az elitiskolába járó diákok elmondták, hogy bár nagyon szeretnek focizni, az iskolában erre nincs lehetőségük, mert ez a sport nem elég „sznob” (posh), nem felel meg az iskola nívójának.

Az alacsony társadalmi státuszú gyerekek hajlamosabbak úgy érezni, hogy bizonyos divatos, egészségizmushoz tartozó mozgásformák, melyek kifejezetten az egészségmegőrzést, -fejlesztést célozzák meg, nem olyan embereknek való, mint ők. Így az ezen társadalmi csoportba tartozó emberek nem fognak és nem tudnak élni az adott lehetőségekkel, így a fizikai aktivitás e területe által (is) újratermelődnek az egyenlőtlenségek az egészségi állapotra vonatkozóan (Wiltshire et al. 2019).

A sportszocializáció nem más, mint a rendszeres sportolásra nevelés, melyben elsődlegesen a családtagok vesznek részt. Ezt követi az iskola, a kortársak, továbbá az egyén számára meghatározó személyek, illetve a média. Az egyén felismeri a sportolás jelentőségét, megismeri a lehetőségeket, megtanulja a mozgásokat, a viselkedési és magatartási mintákat. Ha a sportolás élete fontos részét képezi, akkor ezt gyermekei és családtagjai felé is közvetíteni tudja majd. Ilyenformán a sport visszatükrözi a makrostruktúrában megtalálható értékeket, normákat, magatartás-szabályokat (Rétsági 2015).

A sportszocializáció, tehát az élethosszig tartó sportolásra történő nevelés, a sport értékeinek elsajátítása leginkább akkor lehet sikeres folyamat, ha minél korábbi életkorban következik be. Bourdieu elméletében kitér arra is, hogy magát a sportszocializációt is erősen befolyásolja a család, illetve a család networkjének szociokulturális és gazdasági kontextusa. Nem véletlen, hogy az alacsonyabb társadalmi státuszú családok a sportolásban kisebb arányban vesznek részt, aminek magyarázata nemcsak az anyagi körülmények és a sportolási lehetőségek korlátozott voltában, hanem az egyént körülvevő szűkebb környezet (család, barátok, kortársak, iskola) habitusában is fellelhető (Bourdieu 1984; Stuij 2015; Pot et al. 2016).

A család, barátok, osztálytársak, csoporttársak, oktatók/középiskolai tanárok sporttevékenysége – az egyén szociális tanulása során – követhető mintát ad. Mint ismeretes, az elsődleges szocializációs közeg a család: a gyerek a szülőktől vagy egyéb rokonoktól látott viselkedésformákat, magatartásmintákat utánzással sajátítja el. Azokban a családokban, ahol a szülők, a tágabb rokonság körében kedvelt tevékenység, gyakori beszédtema a sportolás, s azt különböző formákban „fogyasztják” (sportesemények látogatása, közvetítések nézése), ahol tehát – Bourdieu elméletéhez kapcsolódva – a családot sportos habitus jellemzi, egyértelműen előnyös közeg alakul ki a gyermek testmozgás iránti pozitív attitűdjének kialakulásához. Tény, hogy a család társadalmi-gazdasági helyzete meghatározza, hogy a sport iránti érdeklődés végül milyen sportág választásához vezet, ettől függetlenül azonban az érdeklődés kialakulásában és fenntartásában a családnak, később pedig az oktatási intézményeknek, kortárscsoportoknak és a médiának is fontos szerepe lesz.

A társadalmi háttér hatása a sportolási szokásokra a vizsgált térségekben

A társadalmi kirekesztődés a társadalom egészében, így a sportban is összekapcsolódik az (alacsony) szocioökonómiai státusszal (szegénység, munkanélküliség, alacsony iskolázottság), hozzájárulva a hátrányos társadalmi rétegek mozgásszegény életmódjának kialakulásához és fennmaradásához. Tágabb értelemben, a társadalmi kirekesztődés a sportban számos csoportot ölel fel, s a fentebb említett csoportokon kívül rávilágít többek között a nem, a kor, a lakóhely, a fogyatékoság mentén elkülönülő és hátrányban lévő csoportok sportolásának problémáira, kizárásukra a rendszeres fizikai aktivitás végzéséből. Hazánkban az a tendencia, hogy körülbelül a népesség egyharmada tud rendszeresen sportolni, és kétharmadára jellemző a sportból való kirekesztődés. Ráadásul igen erőteljes polarizáció figyelhető meg (csökkenő közép- és növekvő alsó osztállyal), ami egyre nehezebbé teszi az emberek hozzáférést a sporthoz. Mindez sürgető intézményesített és szervezett beavatkozást igényel (Gál 2014; Dóczy 2014). Maga a sportolás is egyre drágább lett: számos, hátrányos helyzetű társadalmi réteg teljesen ki van zárva a sportolási lehetőségekből. Emellett úgy tűnik, hogy az emberek elvesztették érdeklődésüket a sport iránt (Perényi 2011; Müller et al. 2019). A rövid távú politikai beavatkozások és iskolai testnevelési intervenciók sajnálatos módon nem vagy alig képesek csökkenteni az egészségi állapothoz kapcsolódó egyenlőtlenségeket, amennyiben nem veszik figyelembe az osztályok közötti különbségeket újratermelő társadalmi körülményeket (Wiltshire et al. 2019).

2010-ben a kormányzat elkötelezte magát a sportágazat fejlesztése mellett, főként a versenysport és az utánpótlássport terén. Hazánkban a sportszféra hagyományos szervezete a sportegyesület, melyek többsége a rendszerváltás óta folyamatos forráshiánnyal küzdött, ez a helyzet változott meg gyökeresen 2010 után (Gósi–Bukta 2020). Ugyanakkor a finanszírozási rendszer átalakulása és a többletforrások megjelenése, úgy tűnik, nem befolyásolta lényegesen a magyar fiatalok sportolási hajlandóságát. A Magyar Ifjúság 2012-es adatfelvételének eredményei szerint 2004 óta mintegy hat, 2008 óta pedig három százalékkal csökkent a kötelező testnevelés órán kívül sportoló fiatalok aránya (a 15–29 évesek mindössze 35%-a nyilatkozott úgy, hogy sportol), és 2016-ban is hasonló arányban válaszoltak igennel (36%). Csökkent a sportoló lányok aránya is (34%-ról 27%-ra, 2016-ban pedig 30%), ami továbbra is felhívja a figyelmet a nők sajátos sportolási problémáira. A sportolás tekintetében előnyben vannak (tipikus sportolóknak számítanak) a 15–19 éves, megyeszékhelyen élő fiúk, így a kor, a kisebb településtípusú lakóhely és a nem (ha lányról van szó) csökkenti a sportolási esélyeket (Bauer et al. 2017).

A kutatás eredményei szerint a társadalmi helyzet (főként a nem, az iskolai végzettség, a gazdasági helyzet, a lakóhely településtípusa, a tanulói státusz) erősen befolyásolja azt, hogy egy fiatal sportol-e vagy sem. A legtöbb sportoló fiatal a diplomások, az egyedülállók, a gondok nélkül élők és a magukat a legmagasabb társadalmi státuszba sorolók körében találjuk (Perényi 2011; Bauer et al. 2017; Ádám et al. 2018).

A témánk szempontjából érintett korcsoport (20–24 évesek) körében 2012-ben már csak 34% volt a sportolók aránya a fiatalabbak 44%-ával szemben. A társadalmi helyzet, mint korábban, úgy 2012-ben is jelentősen meghatározta a sportolási hajlandóságot: a diplomával rendelkezők és a szubjektíve jobb anyagi helyzetben lévők között van a legtöbb sportoló. A 2016-os vizsgálatban határon túli fiatalok is részt vettek. Sportolási szokásaikra hasonló tendencia jellemző, mint az anyaországban: a férfiak nagyobb arányban végeznek testmozgást; az öt határon túli térség közül a Vajdaságban találjuk a legmagasabb, míg Felvidéken a legalacsonyabb arányt (Csécsi et al. 2012; Perényi 2013; Bauer et al. 2017; Ádám et al. 2018).

Korábbi kutatásunkban, nyíregyházi fiatalok sportolási szokásait vizsgálva azt az eredményt kaptuk, hogy a megelőző országos ifjúságkutatásokkal és regionális hallgatói, középiskolás vizsgálatokkal összhangban a sportolás még mindig jellemzően maszkulin tevékenység: a férfiak 62,5%-a, a nők 47,4%-a sportol. Az életkor előrehaladtával csökken a sportoló fiatalok aránya: a legfiatalabbak körében igen magas, 74,2% ez az arány, az iskola befejezése azonban egy erőteljes törésvonalat jelent, hiszen a 19–24 évesek között mintegy 30%-kal kevesebb sportoló fiatal van (a következő korcsoportban már csak 2%-kal csökken az arány). A fiatalok sportolásában az anyagi és a társadalmi státusznak is fontos befolyásoló ereje van: a legjobb anyagi és társadalmi helyzetben lévők között található a legtöbb sportoló fiatal, s ezek csökkenésével a sportolók aránya is csökken (Kovács 2016).

Az „Ifjúság – Magyar Ifjúság” kutatások mintájára az elmúlt évtizedekben, noha kevésbé rendszeresen, de több, határon túli magyar fiatalokat vizsgáló kutatás is zajlott (MOZAIK 2001; 2011; GeneZYs 2015). A MOZAIK 2011 sajnos nem vizsgálta részletesen a sportolási szokásokat, inkább a sport identitásban, magyarságtudatban betöltött szerepére helyezte a hangsúlyt. A 2001-es vizsgálatból láthatjuk, hogy Belső-Erdélyben a válaszadók mintegy 40%-a, Székelyföldön kétharmada, Kárpátalján négyötöde, a Vajdaságban 46%-a, a Felvidéken pedig 54%-a válaszolt igennel arra a kérdésre, hogy végeznek-e – és ha igen, milyen gyakran – valamilyen sporttevékenységet a kötelező testnevelés órán kívül. Belső-Erdélyben a fiatalok fele (összesen a teljes populáció egyötöde) hetente háromszor vagy többször, harmada pedig heti egy-két alkalommal végez rendszeres testmozgást. Székelyföldön az ugyanerre a kérdésre adott válaszok aránya 41 és 59%. Akárcsak Magyarországon, a romániai kisebbségi magyar vidékeken és a Vajdaságban is a férfiakra, a fiatalabb, általában még tanuló korosztályra és a városiakra jellemző a rendszeresebb sportolás. Székelyföldön – noha sokkal kevesebb nő sportol, mint férfi – a sportoló nők rendszeresebben végzik választott sportágukat. Erdélyben a versenysportolók aránya 5%, s ez az arány Kárpátalján is elenyésző. A sportolás mellőzését Erdélyben és Székelyföldön legtöbbször az idő hiányával magyarázzák, de 10%-ban adtak olyan válaszokat is, hogy környezetükben nincs megfelelő sportolási lehetőség, illetve egyáltalán nem érdekli őket vagy nem tartják szükségesnek. A legtöbbször ugyanezeket az indokokat említették a Vajdaságban és a Felvidéken is, de utóbbi esetben – a leggyakoribb válaszok között – a „nem tartja szükségesnek” is megjelent. Kárpátalján a fiatalok döntő többsége (80%) az egyéb válaszlehetőséget

jelölte meg (ami mögött leginkább a „lusta vagyok” kijelentés rejtőzik), további 13% nem szeret sportolni, 7%-uk pedig nem tartja fontosnak (Csata et al. 2002; Mészárosné Lampl–Tóth 2002; Bálint–Demeter 2002; Gábrity Molnár–T. Mirnics 2002; Cserniczkó–Soós 2002).

2015-ös adatok alapján a határon túli magyar fiatalok sportolásáról elmondható, hogy a kárpátaljaiak átlag alatti, míg a vajdasági és erdélyi fiatalok átlag feletti gyakorisággal sportolnak. A rendszeres testedzés leginkább a felvidékiekre jellemző. A fiatalok egészéről elmondható, hogy valamivel gyakrabban sportolnak, mint kocsmába járnak (kivéve a Vajdaságban, ahol ezen tevékenységeket közel azonos arányban említik), valamint a férfiakra és a fiatalabb korosztályra (15–19 évesekre) inkább jellemző, hogy sportolnak. A civil szervezetekhez való kapcsolódás összességében alacsony arányú, de elmondható, hogy míg a kárpátaljaiak inkább egyházi szervezetnek, addig a többi régió kisebbségi magyar fiataljai inkább kulturális vagy sportegyesületeknek a tagjai (Papp Z. et al. 2017).

A 14–35 év közötti ukrán fiatalok körében végzett ifjúságkutatás eredményei szerint – egészségük megőrzése érdekében – a válaszadók 24%-a sportol rendszeresen, végez fitnessz gyakorlatokat vagy jógázik, 19%-uk tornázik, 15%-uk fut, 46%-uk sétál – 26%-uk viszont az elmúlt 12 hónapban semmilyen sport- vagy fizikai tevékenységet nem végzett. A válaszadók 40%-a idő hiányában nem sportol, és 30%-uk jelezte, hogy anyagi nehézségek miatt nem tud részt venni rendszeres sporttevékenységben. 14%-uk nem tudja megszervezni, 26%-uknak pedig nincs különösebb indoka az inaktív életmódra. 10%-uk tagja valamilyen sportszervezetnek (Vološevych et al. 2015).

Kutatási kérdések és módszerek

Kutatásunk fő célkitűzése, hogy feltárja a sportolási szokásokat – annak gyakoriságát, formáját, a választott sportág típusát – befolyásoló társadalmi és szocializációs tényezőket. Azt, hogy milyen különbségek vannak a sportolási szokásokban nemenként, országonként és a társadalmi háttérváltozók mentén (a szülők iskolai végzettsége, munkaerő-piaci státusza, anyagi helyzete, a lakóhely településtípusa), illetve azt, hogy milyen szerepe van a sportolásban az olyan szocializációs tényezőknek, mint a szülők és barátok sporttevékenysége.

A PERSIST-kutatás keretében a sportolási szokások feltérképezéséhez megkérdeztük őket, hogy milyen gyakran sportolnak. A változót 0–100 fokú skálává (a 0 jelöli a soha, a 100 pedig a heti háromszor vagy többször válaszlehetőséget) és három csoporttá alakítottuk (ritkán, rendszeresen, nem). Megkérdeztük továbbá, hogy választott tevékenységüket szervezeti keretek között végzik-e (tagja sportklubnak/egyesületnek fizetség mellett, anyagi juttatás nélkül, nem tagja), illetve azt, hogy milyen sportágat űz (a nyitott válaszokat sportágcsoportokká majd egyéni és csapatsportokká kódoltuk át). A sportszocializációs ágensek közül a szülőkkal, illetve barátokkal való együtt sportolásra kérdeztünk rá. A társadalmi tényezők közül a kulturális (szülők iskolai végzettsége), gazdasági tőke (objektív, relatív és szubjektív anyagi helyzet), illetve más társadalmi-demográfiai háttérváltozók (14 éves kori lakóhely településtípusa, a szülők munkaerő-piaci státusza, nem, nemzetiség) hatását néztük meg a sportolási szokásokra. A habituselmülethez kapcsolódóan a kérdőív adta lehetőségek által igyekeztünk minél szélesebben megragadni a hallgatói életmód egyes dimenzióit elsősorban azokra a tevékenységekre fókuszálva, amelyeket a tanulmányi kötelezettségeken kívül, szabadidejükben végezhetnek. Ebben megjelennek a szabadidős tevékenységek és a kultúrafogyasztás különböző formái.

Hallgatói sportolási szokások a vizsgált térségekben

A hallgatók legnagyobb arányban (22,4%) hetente egyszer-kétszer sportolnak, viszont majdnem ilyen arányban vannak (19,1%), akik soha, illetve 18%-uk havi rendszerességgel. Az egyes válaszokat összevonva három csoportot alakítottunk ki: a szinte soha nem sportolók igen magas, 29,3%-ot tesznek ki, ritkán 32,6%, rendszeresen pedig 38,1% sportol.

Mindössze 3,6% azon hallgatók aránya, aki anyagi juttatás mellett tagja valamely sportegyesületnek, őket mindenképpen versenysportolóknak kell tekintenünk. 10,6%-ot tesznek ki az olyan sportklubtagok, akik nem részesülnek anyagi juttatásban, és 85,9%-ot azok, akik nem rendelkeznek sportegyesületi tagsággal. A sportágak tekintetében legtöbben a futást, kocogást választották (24,5%), ezt követi a klasszikusnak számító futball (11,2%), a konditermi edzés (8,6%) és a kerékpározás (7,8%). Ennél kisebb arányban úsznak (5,7%), illetve végeznek mai divatos sportágakat, mint a fitness, a TRX vagy a crossfit (4,6%). Két csoporttá összevonva a sportágakat, sokkal nagyobb arányban végeznek egyéni sportokat (78,3%), mint a látványsportágak közé is tartozó olyan csapatsportokat, mint a kosár-, kézi-, és röplabda, illetve a futball (21,7%).

A sportolási szokások szociokulturális háttere

Bourdieu (1984; 1991) tőkeelméletéhez kapcsolódóan megvizsgáltuk, hogy milyen demográfiai és szociokulturális, -ökonómiai háttérváltozók befolyásolják a sportolási szokásokat. Az elmélettel és a Magyar Ifjúság (Perényi 2011; 2013; Bauer et al. 2017) középiskolások (Pikó–Keresztes 2007; Kovács 2016) és hallgatók (Kovács 2015; 2019; Kozma et al. 2016) körében végzett kutatási eredményeivel összhangban a sportolás gyakoriságát jelentősen befolyásolja a társadalmi háttér és a nem. Mint azt sok kutatás igazolta (Sallis et al. 2000, Perényi 2011; 2013; Bauer et al. 2017; Bácsné Bába et al. 2018), a férfiak gyakrabban sportolnak (59,07), mint a női hallgatók. Úgy tűnik, a hallgatók körében a sportolás még mindig inkább maszkulin tevékenység, ők több időt tudnak és/vagy akarnak áldozni a testedzésre. A kisebbségi és többségi magyar, illetve ukrán válaszadók szinte azonos gyakorisággal sportolnak (52,59 és 52,35 pont), míg a román válaszadók valamivel ritkábban (46,11 pont), így valószínűleg nekik köszönhető a romániaiak sportolásának alacsony összpontszáma az országok közötti összehasonlításban. Az utóbbi évek vidéki sport-infrastrukturális beruházásai – legalábbis Magyarországon² – hozzájárulhattak ahhoz, hogy a megyeszékhelyeken, illetve a kisebb városokban élő fiatalok körében megnövekedett a sportolók aránya (Perényi 2011). Ez lehet az oka annak, hogy leggyakrabban a kisebb városokból származók (54,36) és a megyeszékhelyeken élő hallgatók (53,42 pont) sportolnak.

A magasabb iskolai végzettséggel járó kulturális tőke szintén fontos befolyásoló erővel bír a sportolás gyakoriságára: láthatjuk, hogy a szülők iskolai végzettségének növekedésével nagyobb a gyermek sportolásának rendszeressége.³ A magasabb kulturális tőke együtt jár a sportolás, az egészségtudatos életmód fontosságának felismerésével és azzal, hogy a szülőnek időt és energiát kell szánnia rá nemcsak saját, hanem gyerekük egészségének megőrzése, fejlesztése, a sportolás fizikumra, mentális és pszichikai jólétre gyakorolt jótékony hatásainak kiaknázása érdekében. A magasabb iskolai végzettséggel nagyobb valószínűséggel jobb anyagi státusz jár, aminek szintén fontos szerepe van a sportolásban: az objektíve mért átlagnál jobb anyagi helyzetűek rendszeresebben sportolnak (53,87 pont), míg a relatív rossz anyagi helyzet esetében nem ilyen egyértelmű az összefüggés. Az átlagosnál valamivel jobb anyagi helyzetben lévők sportolnak a leggyakrabban (55,65 pont), és őket az anyagi helyzetüket valamivel rosszabbnak ítélik követik (52,84 pont), nem pedig a legjobb helyzetben lévők. Ennek hátterében az is állhat, hogy viszonylag kevesen vallották magukat az átlagosnál sokkal jobb anyagi helyzetűnek. Hasonlóan a szülők munkaerő-piaci helyzetéhez, ami szintén nem független az iskolai végzettségtől, s az anyagi helyzetre is befolyásoló erővel bír, a dolgozói státusz magasabb sportolási gyakorisággal jár együtt (anya: 52,97, apa: 52,92 pont). Az eredményeket az alábbi, 1. táblázat tartalmazza⁴

1. táblázat. A sportolás gyakorisága a demográfiai és szociokulturális háttér mentén (átlagpontok 0–100 fokú skálán)

		Sportolás gyakorisága (0–100 pont)	F	Sig	N
Neme	Férfi	59,07	39,663	0,000	1897
	Nő	48,32			
Nemzetiség	Magyar	52,59	3,501	0,015	1896
	Ukrán	52,35			
	Román	46,11			
	Egyéb	64,7			
Anyai iskolai végzettsége	Alapfokú	45,86	6,295	0,000	1891
	Középfokú	49,54			
	Felsőfokú	55,93			
Apai iskolai végzettsége	Alapfokú	47,92	4,802	0,002	1896
	Középfokú	49,84			
	Felsőfokú	56,41			
Anyai dolgozik	Dolgozik	52,97	9,229	0,002	1841
	Nem dolgozik	47,45			
Apai dolgozik	dolgozik	52,92	7,631	0,006	1822
	Nem dolgozik	47,59			
Lakóhely településtípusa 14 éves korban	Főváros	50	3,792	0,010	1917
	Megyeszékhely, megyei jogú város	53,42			
	Kisebbségi város	54,36			
	Falu	48,53			
Objektív anyagi helyzet	Átlag alatt	47,57	14,935	0,000	1941
	Átlag felett	53,87			
Relatív anyagi helyzet	Az átlagosnál sokkal jobb	46,93	3,105	0,015	1917
	Az átlagosnál valamivel jobb	55,65			
	Nagyjából átlagos	50,45			
	Az átlagosnál valamivel rosszabb	52,84			
	Az átlagosnál sokkal rosszabb	43,8			

Forrás: PERSIST 2019

Több kutatási eredmény is igazolta, hogy a férfiak sportmotivációjában sokkal fontosabb szerepe van a versengésnek, a győzelem átélésének, a versenyeken való részvételnek, illetve a közösségnek és a társaságnak (Warner–Dixon 2015; Wiltshire et al. 2019). Ez magyarázhatja, hogy ők mindkét klubformában többen képviseltetik magukat – különösen magas az arányuk azon sportklubtagok között, akik nagy valószínűséggel versenyeznek, hiszen fizetséget kapnak a klubjuktól (58,2%) –, míg a nők aránya jóval magasabb a nem sportkörtagok körében (72%). Ez összhangban áll azzal is, hogy az egyéni sportágak körében felülreprezentált a nők aránya (73,1%), míg a csapatsportágakat jellemzően inkább férfiak végzik (59,9%). Korábbi kutatási eredmények azt is igazolták, hogy a férfiak sportolásában sokkal fontosabb motivációt jelent a közösség, a barátokkal, csapattársakkal együtt töltött idő és a közös játék öröme, míg a nők számára az egészség megőrzése és a kívánt testalkat elérése az elsődleges cél (Keller–Dernóczy–Polyák 2017; Kozma et al. 2016).

A fizetség nélküli sportegyesületi tagok körében is felülreprezentáltak a magasabb társadalmi státuszú hallgatók: ők a felsőfokú végzettségű anyák (43,2%) és dolgozó apák (86,9%) gyerekei; a megyeszékhelyről, illetve nagyobb városokból származók (33,2%); illetve az átlagnál jobb objektív (75,1%) és relatív anyagi helyzetben lévők (33,8%). Noha a mintában alacsony arányban szerepelnek az anyagi juttatás mellett sportolók, elmondható róluk, hogy inkább alacsonyabb társadalmi háttérrel jellemezhetőek: körükben felülreprezentáltak a kisvárosból származók (45,6%) és az alapfokú iskolai végzettségű szülők gyermekei (anya: 14,5%, apa: 14,9%). Mindebből arra következtethetünk, hogy esetükben ennek a juttatásnak akár nélkülözhetetlen szerepe lehet a tanulmányok végzésében és/vagy a létfenntartásban. Összhangban az előző eredményekkel, az alacsony társadalmi státuszuknak nemcsak az inaktív életmódban van befolyásoló szerepe, hanem ezzel együtt abban is, hogy kevésbé valószínű a szervezeti keretek között végzett sportolás. A nem sportkör-tagok körében többen vannak a középfokú iskolai végzettségű szülők (60,3% és 66,5%), a nem dolgozó apák gyerekei (23,7%), illetve az objektíve átlagnál rosszabb (36,4%) és relatíve átlagos anyagi helyzetűek (57,7%) (2. táblázat).

2. táblázat. A sportklubtagság különböző formáinak társadalmi háttere (%)

		Tagja sport-klubnak anyagi támogatás nélkül	Tagja sport-klubnak anyagi támogatással	Nem tagja	Khi-négyszet	Sig	N
Neme	Férfi	<u>41,9</u>	<u>58,2</u>	28	10,916	0,000	1866
	Nő	58,1	41,8	<u>7,2</u>			
Nemzetiség	Magyar	83,2	75,4	82,4	18,656	0,005	1863
	Ukrán	2,5	<u>13,8</u>	3,8			
	Román	13,7	9,2	12,9			
	Egyéb	0,5	1,5	0,9			
Anyai iskolai végzettsége	Alapfokú	6	<u>14,5</u>	5,9	24,580	0,000	1856
	Középfokú	48,2	49,3	<u>60,3</u>			
	Felsőfokú	<u>43,2</u>	34,8	33,1			
Apa iskolai végzettsége	Alapfokú	4,1	<u>14,9</u>	5	22,264	0,001	1857
	Középfokú	59,4	50,7	<u>66,5</u>			
	Felsőfokú	33,0	31,3	26,7			
Anyai dolgozik	Dolgozik	79,7	65,2	72,8	64,27	0,040	1832
	Nem dolgozik	20,3	34,8	27,2			
Apa dolgozik	Dolgozik	<u>86,9</u>	75,4	76,3	11,179	0,004	1814
	Nem dolgozik	13,1	24,6	<u>23,7</u>			
Lakóhely településtípusa 14 éves korban	Főváros	1,0	<u>5,9</u>	2,2	30,131	0,000	1880
	Megyeszékhely, Megyei jogú város	<u>33,2</u>	26,5	24,6			
	Kisebbségi város	39,7	<u>45,6</u>	32,7			
	Falu	26,1	22,1	<u>40,4</u>			
Objektív anyagi helyzet	Átlag alatt	24,9	31,9	<u>36,4</u>	10,764	0,005	1910
	Átlag felett	<u>75,1</u>	68,1	63,6			
Relatív anyagi helyzet	Az átlagosnál sokkal jobb	9,0	13,2	6,9	16,956	0,031	1882
	Az átlagosnál valamivel jobb	<u>33,8</u>	32,4	26,5			
	Nagyjából átlagos	46,8	42,6	<u>57,7</u>			
	Az átlagosnál valamivel rosszabb	9,5	8,8	7,7			
	Az átlagosnál sokkal rosszabb	1	2,9	1,1			

Forrás: PERSIST 2019. Az aláhúzással jelölt értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

A sportolás habituális és szocializációs háttere

Bourdieu (1984) szerint az életmód nem más, mint a habitus szisztematikus produktuma, ami szoros kapcsolatban, sőt, akár átfedésben van a kulturális tőkével. Ebből kifolyólag – habituselmélete alapján – a hallgatói habitusok létrehozásához a szabadidőtöltés és a kultúrafogyasztás gyakoriságának különböző aspektusait mint a hallgatói életmód elemeit vizsgáltuk meg. Klaszterelemzéssel három hallgatói habituscsoportot különböztettünk meg. Az *első* csoportba tartozó *magányos, passzív* habitussal jellemezhető hallgatók a legkevésbé élnek közösségi életet online vagy személyes találkozások révén. Nem jellemző rájuk az olvasás, és igen ritkán vagy soha nem járnak kulturális eseményekre, intézményekbe – különösen art moziba, színházba, múzeumba, de a művészfilm-nézés is meglehetősen ritka, akárcsak a vallási, hitéleti tevékenység vagy a sportprogramok látogatása.

A *második* csoportba tartozó hallgatók habitusának jellemző vonása, hogy ők járnak leggyakrabban a hallgatói életmódhoz szorosan kapcsolódó szórakozóhelyekre, ők szeretnek minél több időt együtt tölteni a barátaikkal vagy olyan tevékenységekben részt venni, amelyek tipikusan közösségben vagy társaságban zajlanak (vallási, hitéleti vagy éppen sportos programok). Mivel rájuk a legjellemzőbb, hogy valamilyen képzésben vesznek részt, csoportjukat *közösség- és szórakozásorientált* habituscsoportnak neveztük el. A számítógépes játékok és szörfözés a neten az ő körükben a legkedveltebb tevékenység. Ha olvasnak, akkor legjellemzőbben a szórakoztató irodalmat választják, klasszikus zenét ritkábban hallgatnak, koncertre pedig ennél is ritkábban járnak. A kulturális intézmények közül leggyakrabban a könyvtárat látogatják, és legritkábban art moziba mennek. A *harmadik, művelődő, kultúrafogyasztó* habituscsoport tagjaira a leginkább jellemző, hogy olvasnak (leginkább szépirodalmat), koncertre járnak, különösen gyakran vesznek részt klasszikus zenei koncerten és hallgatnak komoly zenét otthon. Ők néznek művészfilmeket, és ők látogatnak rendszeresen kultúraközvetítő intézményeket. Ezek közül is a színház, a múzeum és az art mozi emelkedik ki. A társasági, szórakozáshoz, bulizáshoz kapcsolódó tevékenységek végzése kevésbé jellemző rájuk, mint az előző habituscsoport tagjaira, a társas interakciókat jellemzően online közösségi oldalak révén végzik, mintsem barátaikkal személyesen találkozónak.

A sportolás gyakoriságát vizsgálva azt tapasztalhatjuk, hogy a művelődő, kultúrafogyasztó habitussal rendelkező csoport végez leggyakrabban sporttevékenységet (56,6 pont), őket követik a közösség- és szórakozásorientált habitusú hallgatók (53,86 pont), míg legritkábban a magányos, passzív habitusúak élnek a sportolás adta lehetőségekkel (45,63 pont) ($F(2,1892)=15,860, p=0,000$). Csoportonként vizsgálva a sportolás gyakoriságát, ugyanezt a tendenciát tapasztalhatjuk: a nem sportolók 44,8%-a tartozik a passzív habitusú hallgatók közé, míg a ritkán sportolók körében felülreprezentáltak a közösség- és szórakozásorientáltak. A rendszeresen sportolók 26,1%-a művelődő, kultúrafogyasztó habitussal rendelkezik. Az eredmények arra utalnak, hogy a sportprogramok látogatása nem feltétlenül jár együtt a sportolás végzésével, s a közösség, illetve a szórakozás más területei – mint például

a bulizás – inkább dominálnak az ilyen habitussal jellemezhető hallgatók körében. Ugyanakkor a művelődés, kultúrafogyasztás magasabb foka együtt jár a sportolásra fordított idő és energia mennyiségével: ezek a hallgatók – amellet, hogy sokat olvasnak, illetve rendszeresebben járnak kultúraközvetítő intézményekbe – több időt hajlandóak áldozni a rendszeres testedzésre is. Ennek hátterében a magasabb kulturális fogyasztással együtt járó magasabb kulturális tőke is szerepet játszhat (3. táblázat).

3. táblázat. Habituscsoportok eloszlásai a sportolás gyakorisága mentén kialakított csoportokban (%)

	Szinte soha nem sportol	Ritkán sportol	Rendszeresen sportol	Khi-négyzet	Sig.	N
Magányos passzív habitus	44,8	26,4	29,6	56,144	0,000	1893
Közösség- és szórakozás-orientált habitus	36,5	51,2	44,3			
Művelődő és kultúra-fogyasztó habitus	18,6	22,3	26,1			

Forrás: PERSIST 2019. Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

Várakozásainkkal ellentétben a közösségorientált, társas tevékenységeket preferáló habitus nem jár együtt a sportolás közösségi formáinak (klubforma, csapat-sportágak) preferálásával: a közösség- és szórakozásorientált habitusú hallgatók felülreprezentáltak a nem sportkörtagok és egyéni sportokat kedvelők körében (45,6% és 49,5%). Ez az eredmény szintén azt támasztja alá, hogy a sportolást nem tekintik ilyen közösségi tevékenységnek, s ha sportolnak is (mint fentebb láthattuk, ritkán), akkor azt inkább individuális módon teszik. Ezzel szemben a passzív habitussal rendelkező hallgatók (36,2%) többen vannak az egyébként igen kisszámú csapatsportokat végzők körében (4. táblázat).

4. táblázat. A habituscsoportok tagjainak aránya a sportkörtagok különböző formáiban (%)

	Tagja sport-klubnak anyagi támogatás nélkül	Tagja sport-klubnak anyagi támogatással	Nem tagja	Khi-négyzet	Sig.	N
Magányos passzív habitus	32,3	28,4	32,3	15,618	0,004	1858
Közösség- és szórakozás-orientált habitus	41,9	29,9	45,6			
Művelődő és kultúrafo-gyasztó habitus	25,8	41,8	22,1			

Forrás: PERSIST 2019. Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

A kérdőív alapján kutatásunkban a család (szülők) és kortársak hatását volt lehetőségünk megvizsgálni a sportolási szokásokra vonatkozóan. A válaszadók 32,9%-a szerint egyáltalán nem jellemző, hogy szüleikkel közös sportprogramokon vennének részt, 29,1%-ra inkább nem jellemző, 21,2%-ra jellemző, míg 16,8%-ukra teljesen jellemző. A hallgatók 61,3%-ának van olyan barátja, akivel együtt szokott sportolni. Mind a családnak (szülőknek), mind a barátoknak mint szocializációs ágenseknek szignifikáns hatása van a sportolás gyakoriságára: minél inkább jellemző a szülőkkel közösen végzett sportos időtöltés, amennyiben van olyan barátja egy hallgatónak, akivel tud együtt sportolni, annál gyakrabban fog ő maga is. Azok a válaszadók, akikre egyáltalán nem jellemző, hogy szüleikkel közösen szerveztek sportos programokat, 43,79, a nem jellemző választ adók 50,26, az inkább jellemző választ adók 56,36 pontot értek el a sportolás gyakoriságában. Legmagasabb értékkel a teljesen jellemző választ adók rendelkeztek (63,21 pont) ($F(3,1863)=26,172$, $p=0,000$). Jelentősen rendszeresebben sportolnak azok a hallgatók, akiknek van olyan barátja, akivel együtt szokott sportolni (60,03), mint azok, akiknek nincs (38,75 pont) ($F=(1,1877)=185,830$, $p=0,000$).

A fenti eredményekkel összhangban a nem sportolók körében vannak a legtöbbben, akikre egyáltalán nem jellemző, hogy szüleikkel közös sportprogramokat szerveztek volna és nincsen sportos barátjuk (46,6% és 58,3%), a ritkán sportolók 25,9%-ára jellemző, hogy családjukkal együtt vettek részt sportprogramokon, míg a rendszeresen sportolók döntő többségének van olyan barátja, akivel együtt szokott sportolni (77,1%). Legnagyobb arányban azok vannak, akikre teljes mértékben jellemző a szülőkkel végzett közös sportos tevékenység (23%) (5. táblázat).

Az eredmények egyértelműen igazolják, hogy a sportolásra nevelésben nagyon fontos szerepe van a családból hozott mintának: egy olyan családban, ahol a szülőknek fontos a sport és az, hogy gyerekeikkel együtt sportoljanak, ez a tevékenység a gyermek számára is a mindennapok részévé válik, akár egy életen át. Hasonlóan fontos szerepe van egy olyan barátnak, akivel – közös szabadidős tevékenységként – együtt lehet sportolni, közös élményeket szerezve együtt mozogni, sportjátékokat űzni, aki motivál, támaszként szolgál akkor is, ha éppen a hallgató nem érez elég erőt, elkötelezettséget a sportoláshoz.

5. táblázat. A szülővel közösen szervezett sportprogramok jellemzői és a sportoló barát összefüggései a sportolás gyakoriságával (%)

		Szinte soha nem sportol	Ritkán sportol	Rendszeresen sportol	Khi-négyzet	Sig.	N
A szülei szerveztek veled közösen sportprogramokat	Egyáltalán nem jellemző	46,6	27,3	27,8	93,986	0,000	1867
	Nem jellemző	29,9	30,2	26,8			
	Inkább jellemző	14,5	25,9	22,3			
	Teljes mértékben jellemző	9,5	16,6	23			
Van-e olyan barátja, akivel együtt szokott sportolni	Van	41,7	61	77,1	165,012	0,000	1879
	Nincs	58,3	39	22,9			

Forrás: PERSIST 2019. Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

A család sporthoz való hozzáállása nemcsak a sportolás gyakoriságát, hanem annak formáját is befolyásolja. Azokban a családokban, ahol inkább vagy teljesen jellemzőek a közösen végzett sportos tevékenységek, a gyerekek nagyobb valószínűséggel sportolnak egyesületi keretek között a felsőoktatási tanulmányok alatt is. Különösen fontos szerepe van a szülőknél a fizetéssel járó, alapvetően versenysportban, ugyanis az anyagi juttatás mellett sportegyesületben sportoló hallgatók szüleinek 39,1%-ára teljesen jellemző volt, hogy közös sportprogramokat szerveztek gyerekükkel. Ugyanez mondható el a nem anyagi juttatás melletti sportkörtagok szüleire (inkább jellemző: 27,2, teljesen jellemző: 24,1%). Ezzel párhuzamosan a nem tagok körében jóval többen vannak, ahol ez egyáltalán vagy inkább nem jellemző (34,3% és 30,4%). A sportkörtagság, úgy tűnik, nem feltétlenül jár együtt egy olyan baráttal, akivel a hallgató együtt sportol: az anyagi támogatás nélküli sportklubtagok többségének, 58,3%-ának nincs sportos barátja, míg a nem tagok 77,1%-ának van (6. táblázat).

6. táblázat. A szülővel közösen szervezett sportprogramok jellemzői és a sportoló barát összefüggései a sportkörtagság típusaival (%)

		Tagja sportklubnak anyagi támogatás nélkül	Tagja sportklubnak anyagi támogatással	Nem tagja	Khi-négyszet	Sig.	N
A szülei szerveztek veled közös programokat	Egyáltalán nem jellemző	25,6	14,5	<u>34,3</u>	51,035	0,000	1858
	Nem jellemző	23,1	18,8	<u>30,4</u>			
	Inkább jellemző	27,2	27,5	20,1			
	Teljes mértékben jellemző	<u>24,1</u>	<u>39,1</u>	15,2			
Van-e olyan barátja, akivel együtt szokott sportolni	Van	41,7	61	<u>77,1</u>	165,012	0,000	1879
	Nincs	<u>58,3</u>	39	22,9			

Forrás: PERSIST 2019. Az aláhúzva szereplő értékeknek az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

A társadalmi és szocializációs háttér hatása a sportolás gyakoriságára

A kétváltozós elemzések után mérlegre helyezük a társadalmi, habituális és szocializációs háttér tényezőit, s egy modellben, regresszióelemzéssel vizsgáljuk meg ezek hatását a sportolás gyakoriságára. Fő kérdésünk, hogy ezen változók együttes vizsgálata során, egymás hatását kontrollálva vajon mely tényezőknek lesz tényleges befolyásoló szerepük a hallgatók sportolásának gyakoriságára. Elemzésünkbe első körben a demográfiai, utána a szociokulturális és -ökonómiai, majd a habitus, végül a szocializációs háttér változóit vontuk be. Eredményeink egyértelműen igazolják a férfiak előnyét a sportolás gyakoriságát illetően, míg a nők sokkal kevésbé sportolnak, amit a korábbi vizsgálatok és kétváltozós eredményeink is igazoltak: ha egy hallgató férfi, akkor gyakoribb sportolás jellemző rá, a nem hatása minden más tényező mellett érvényesül, ugyanakkor a sportos szocializációs közeg képes valamelyest csökkenteni ezt a hatást ($\beta = -,116$). A társadalmiháttér-változók közül az anyagi helyzetnek van csupán hatása, ugyanakkor ez a hatás ellentétes: minél jobbnak ítéli meg saját anyagi helyzetét a hallgató – családja pedig objektíve jobb helyzetben van –, annál gyakrabban fog sportolni. Ezt a hatást azonban a hallgató habitusa képes felülrni. Ugyanakkor minél jobbnak ítéli meg az anyagi helyzetét a hallgatótársaihoz viszonyítva, annál ritkábban fog sportolni, s ez a negatív hatás végig fennáll, sőt, a végső modellben némileg erősödik ($\beta = -,079$).

A társadalmi és demográfiai háttér mellett a hallgató közösség- és szórakozásorientált, valamint művelődő, kultúrafogyasztó habitusa növeli a sportolás gyako-

riságát, s képes felülrni az objektív és szubjektív anyagi helyzet hatását ($\beta = -.091$ és $.087$). Mindez pedig azt jelenti, hogy amennyiben a társadalmi státusz mellett a hallgató életmódjának szerves részét képezi a közösség, a szórakozás vagy éppen a művelődéshez vagy bármely, a kultúrafogyasztáshoz kapcsolódó tevékenység, gyakrabban fog sportolni. Ezek révén nagyobb valószínűséggel találkozhat sportos tevékenységekkel, programokkal, emberekkel vagy egyszerűen a testedzés fontosságával, ami meghatározhatja gondolkodását, attitűdjeit, így nagyobb valószínűséggel fog rendszeresen sportolni. Ily módon Bourdieu tőkeelmélete nem, habituselmélete viszont igazolódni látszik a hallgatók sportolásának gyakoriságában.

Ennél is fontosabb azonban az a családi és baráti közeg, melynek szerves részét képezi a sportolás: a család és a kortársak mint szocializációs ágensek sportolása vagy éppen a sporthoz köthető viszonya a legerősebb pozitív hatást fejtik ki a hallgatók sportolására ($\beta = .249$ és $.116$). A regressziós együtthatókat az alábbi, 7. táblázat tartalmazza.

7. táblázat. A demográfiai, szociokulturális, ökonómiai, habituális és szocializációs háttérváltozók hatása a sportolás gyakoriságára (β regressziós együtthatók)

	1. modell (β)	2. modell (β)	3. modell (β)	4. modell (β)
Nem (0 férfi, 1 nő)	-,138***	-,134***	-,139***	-,116***
Magyarország	,003	-,019	,017	,016
Románia	-,092	-,082	-,076	-,072
Ukrajna	-,014	-,007	,003	,004
Szlovákia	,026	,018	,021	,012
Anya iskolai végzettsége osztályokban		,028	,020	,009
Apa iskolai végzettsége osztályokban		,029	,029	,024
Lakóhely településtípusa 14 éves korban (0 kistelepülés, 1 nagyváros)		-,014	-,013	-,004
Apa dolgozik (0 nem, 1 igen)		-,009	-,007	-,001
Anya dolgozik (0 nem, 1 igen)		,026	,024	,011
Objektív anyagi helyzet (0–9 pont)		,082**	,072**	,045
Szubjektív anyagi helyzet (0–100 pont)		,052	,054*	,042
Relatív anyagi helyzet (0–100 pont)		-,064*	-,072*	-,079**
Közösség- és szórakozásorientált habitus			,128***	,091***
Művelődő és kultúrafogyasztó habitus			,144***	,087**
Közös sportprogramok a szülőkkel (0–100 pont)				,116***
Sportoló barát (0 nincs, 1 van)				,249***
R²	,031	,044	,062	,144

Forrás: PERSIST 2019 (N=1609) *** $p \leq 0,001$, ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$. Referenciacsoportok dummy változók esetében: nő; Szerbia; kistelepülés; apa–anya nem dolgozik; magányos, passzív habituscsoport; nincs sportoló barátja.

Összegzés és következtetések

Tanulmányunkban megvizsgáltuk, hogy milyen szociokulturális, -ökonómiai, demográfiai és szocializációs tényezők befolyásolják a hallgatók sportolását hazánk Észak-alföldi területein, valamint a felvidéki, kárpátaljai, vajdasági, erdélyi és partiumi felsőoktatási intézményekben (N=2005). Eredményeinkből azt láthatjuk, hogy noha a jobb társadalmi státuszú hallgatók rendszeresebben sportolnak, inkább jellemző rájuk a sportolás klubformája, rendszeres sporttevékenységeik során alapvetően a nem, a habitus, a szülői sportos közeg és a sportoló barát játszik szerepet, ezeknek a tényezőknek van pozitív hatása. Habár valóban a férfiak, a magasabb iskolai végzettségű, dolgozó szülők gyerekei, a nagyvárosokból érkezők és a jobb anyagi helyzetben lévőek sportolnak rendszeresebben, de egy modellben vizsgálva e tényezőket, azok – mivel nem függetlenek egymástól – kioltják egymás hatását, s csak a nemnek, illetve – nem várt módon – a relatív anyagi helyzetnek marad meg a szignifikáns negatív befolyásoló szerepe. A sportos családnak és barátoknak van a legerősebb pozitív hatása, de a társadalmi háttérváltozók mellett a szórakozás- és közösségorientált, illetve művelődő, kultúrafogyasztó habitus is hozzájárul a rendszeresebb sportoláshoz, illetve képes felülni az objektív és szubjektív anyagi helyzetből fakadó hátrányokat.

Bourdieu tőke- és habituselméletéhez kapcsolódóan azt láthatjuk, hogy a kemény társadalmi változók – köztük a kulturális tőke, az objektív és relatív anyagi helyzet vagy éppen a településtípus – szinte egyáltalán nem játszanak szerepet a sportolás gyakoriságában, azt sokkal inkább a habitus határozza meg. Az elmélet szerint egy-egy család habitusa a szocializáció folyamatát is befolyásolja, esetünkben azt, hogy a szülők miként szocializálják gyerekeiket a sportolásra. Minél fontosabb szerepet töltenek be a család mindennapi életében a különböző sportprogramok, minél több közös élményt szereznek a szülők és gyerekeik a sport különböző típusú fogyasztásával, annál nagyobb a valószínűsége, hogy az élethosszig tartó sportolás megvalósul, s az felnőtt korukban, hallgatóként is életük fontos része lesz (Herpainé et al. 2017).

Serdülőkorban a társas háló átstrukturálódik: a szülők helyett a kortársak válnak egyre inkább fontossá, referenciacsoporttá, a kortársi közösségeknek lesz elsődleges szerepe a szocializációban, így a sportszocializációban is. A legfontosabb tényezőt a közös sportolás közben átélt öröm, élmény jelenti, ezek hiánya pedig kilépésre ösztönözhet, ily módon a kortársak, sporttársak alakítják a (sport) habitust is (Pot et al. 2016). Eredményeink is azt mutatják, hogy a sportolás gyakoriságára a legnagyobb befolyásoló szereppel a sportos barátok bírnak. Tehát a rendszeres testmozgás a hallgatók esetében leginkább egy olyan baráttal érhető el, akivel együtt tudnak sportolni, aki motivál, erőt és mintát ad. A család és a barátok mint szocializációs ágensek szerepe nemcsak a legfontosabb, hanem függetlenül hatnak a társadalmi-demográfiai tényezők mellett, azaz képesek felülni vagy akár kiegyenlíteni a hátrányos szociokulturális helyzetet, csökkenteni a nemi hátrányokat (a nem esetében a család- és barát-változók bevonásával jelentősen csökkent a regressziós együttható értéke).

Irodalom

- Ádám Sz.–Susánszky É.–Székely A. (2018): Egészség- és rizikómagatartás alakulása a Kárpát-medencei magyar fiatalok körében. In: Székely L. (Szerk.): *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Budapest: Kutatópont, Pp. 231–268.
- Balogh R.–Molnár A.–Müller A.–Szabados Gy. N.–Bácsné B. É. (2019): A passzív sportfogyasztás vizsgálatának tapasztalataiból. *Acta Carolus Robertus*, 9. (1.) Pp. 35–48.
- Bauer B.–Pillók P.–Ruff T.–Szabó A.–Szanyi F. E.–Székely L. (2017): *Magyar Ifjúság 2016*. Forrás: http://www.ujnemzedek.hu/sites/default/files/atoms/files/magyar_ifjusag_2016_a4_web_0.pdf Utolsó látogatás: 2019. 09. 04.
- Bácsné Bába, É.–Fenyves, V.–Szabados, G.–Pető, K.–Bács, Z.–Dajnoki, K. (2018): Sport Involvement Analysis in Hungary, in the North Great Plain Region. *Sustainability*, 10. (5.) 1629. DOI: 10.3390/su10051629
- Bálint B.–Demeter Gy. (2002): Mozaik 2001 Gyorsjelentés – Székelyföld. In: Szabó A.–Bauer B.–Laki L.–Nemeskéri I. (Szerk.): *Mozaik 2001 Gyorsjelentés*. Budapest: NCSZL, 189–237.
- Bíró M. (2018): Bevezetés a sportpedagógiába. In: Münnich Á. (Szerk.): *Fejezetek a Sportpszichodiagnosztika és Tanácsadás témaköreiből*. Debrecen: Debreceni Egyetem, Pszichológia Intézet. Forrás: http://psycho.unideb.hu/sport/fejezetek/bm_sportpedagogia/_book/. Utolsó látogatás: 2020. 01. 12.
- Boda E. J.–Bácsné Bába É.–Laoues–Czibalmos N.–Müller A. (2019): Rekreációs fogyasztói szokások vizsgálata magyar fiatal felnőttek körében. *Különleges Bánásmód*, 5. (4.) Pp. 33–44.
- Bourdieu, P. (1984): *A social critique of the judgement of taste*. Londres: Routledge.
- Bourdieu, P. (1991): Sport and Social Class. In: Mukerji, C.–Schudson, M. (Eds.): *Rethinking Popular Culture. Contemporary Perspectives in Cultural Studies*. Los Angeles–London: Berkely, University of California Press. Pp. 357–397.
- Csata Zs.–Magyar T.–Veres V. (2002): Mozaik 2001 Gyorsjelentés – Belső Erdély. In: Szabó A.–Bauer B.–Laki L.–Nemeskéri I. (Szerk.): *Mozaik 2001 Gyorsjelentés*. Budapest: NCSZL. Pp. 137–187.
- Csernicskó I.–Soós K. (2002): Mozaik 2001 Gyorsjelentés – Kárpátalja. In: Szabó A.–Bauer B.–Laki L.–Nemeskéri I. (Szerk.): *Mozaik 2001 Gyorsjelentés*. Budapest: NCSZL. Pp. 91–135.
- Dóczi T. (2014): Sport és hátrányos helyzet. In: Dr. Gál A.–Dr. Dóczi T.–Sáringerné Dr. Szilárd Zs. (Szerk.): *Társadalmi befogadás a sportban és a sport által (szociális inklúzió)*. Budapest: Magyar Sportmenedzsment Társaság, Magyar Sporttudományi Társaság. Pp. 37–92.
- Galan, Y.–Iryna, S.–Zoriy, Y.–Briskin, Y.–Pityn, M. (2017): Designing an effective approach to sport for the integration in higher education institutions (the effects of yoga practice). *Journal of Physical Education and Sport*, 17. (2.) Pp. 509–518.
- Gábrity Molnár I.–T. Mirnics Zs. (2002): Mozaik 2001 Gyorsjelentés – Vajdaság. In: Szabó A.–Bauer B.–Laki L.–Nemeskéri I. (Szerk.): *Mozaik 2001 Gyorsjelentés*. Budapest: NCSZL. Pp. 239–288.
- Gál A. (2014): A nők sportjának jellegzetességei. In: Dr. Gál A.–Dr. Dóczi T.–Sáringerné Dr. Szilárd Zs. (Szerk.): *Társadalmi befogadás a sportban és a sport által (szociális inklúzió)*. Budapest: Magyar Sportmenedzsment Társaság, Magyar Sporttudományi Társaság. Pp. 7–36.
- Gósi Zs. (2018): Magyarországi iskolarendszer alapú sporttámogatások. *Sport, tanulás, karrier. Neveléstudomány*, 6., 2., 44–60.
- Gósi Zs.–Bukta Zs. (2020): A sport civil szervezetei mint az elmúlt évtized nyertesei. *Civil Szemle*, 17. (2.) Pp. 59–68.
- Herpainé L. J.–Simon I. Á.–Nábrádi Zs.–Müller A. (2017): Családok sportolási szokásainak szocioökonomiai hátterére. *Képzés És Gyakorlat: Training And Practice*, 15. (4.) Pp. 37–52.

- Keller, V.–Dérnóczy–Polyák, A. (2017): F fiatalok sportolási szokásai generációs megközelítésben. In: *Kautz Konferencia 2017 „Sport – Gazdaság – Turizmus”*: 2017. június 8. Forrás: http://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2017/Keller_Dernoczy_Kautz_2017.pdf Utolsó látogatás: 2019. 09. 12.
- Kitchin, P. J.–Howe, P. D. (2013): How can the social theory of Pierre Bourdieu assist sport management research? *Sport Management Review*, 16. (2.) Pp. 123–134.
- Kovács K. (2015): A sportolás mint támogató faktor a felsőoktatásban. *Oktatáskutatók könyvtára* 2. Debrecen: CHERD–H.
- Kovács K. (2016): Szabadidő-eltöltés és sportolás a nyíregyházi fiatalok körében. *Acta Medicinæ et Sociologica*, 7. (20–21.) Pp. 112–130.
- Kovacs, K. (2019): Socio-Cultural Characteristics of Sport Activity among Students in Central and Eastern Europe: Comparative empirical analysis. *Journal of Physical Education and Sport*, 19., (1.) Pp. 669–676. DOI:10.7752/jpes.2019.01096
- Kozma M.–Szabó Á.–Huncsik P. (2016): A budapesti egyetemisták sportolási szokásai – 2004–2014. In: Kovács K. (Szerk.): *Értéktermelő testnevelés. Tanulmányok a testnevelés és a sportolás szerepéről a Kárpát–medencei fiatalok életében. Oktatáskutatás a 21. században* 1. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó–CHERD–H- Pp. 187–198.
- Mészárosné Lampi Zs.–Tóth K. (2002): Mozaik 2001 Gyorsjelentés – Felvidék. In: Szabó A.–Bauer B.–Laki L.–Nemeskéri I. (Szerk.): *Mozaik 2001 Gyorsjelentés*. Budapest: NCSzI. Pp. 45–89.
- Murathan, F. (2019): Investigation of the Perceptions of Students Who Participate in Sports Organizations in Universities Regarding the Term “Sports”. *International Education Studies*, 12. (4.) Pp. 236–243.
- Müller, A.–Bendíková, E.–Herpainé Lakó, J.–Bácsné Bába, É.–Łubkowska, W.–Mroczek, B. (2019): Survey of regular physical activity and socioeconomic status in Hungarian preschool children. *Family Medicine and Primary Care Review*, 21. (3.) Pp. 237–242.
- Papp Z. A.–Ferenc V.–Márton J.–Morvai T.–Szerbhorváth Gy.–Zsigmond Cs. (2017): GeneZYs 2015. Külhoni magyar fiatalok a Kárpát–medencében. Összefoglaló adatok. In: Papp Z. A. (Szerk.): *Változó kisebbség. Kárpát-medencei magyar fiatalok. A GeneZYs 2015 kutatás eredményei*. Budapest: Mathias Corvinus Collegium–Tihanyi Alapítvány; Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet. Pp. 93–238.
- Perényi Sz. (2011): Sportolási szokások – Sportolási esélyek és változástrendek. In: Bauer B.–Szabó A. (Szerk.): *Arctalan (?) nemzedék. Ifjúság 2000–2010*. Budapest: Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet. Pp. 159–184.
- Perényi Sz. (2013): Alacsonyan stagnáló mozgástrend: a fizikai inaktivitás újratermelődése. In: Székely L. (Szerk.): *Magyar Ifjúság 2012*. Budapest: Kutatópont. Pp. 229–249.
- Pfau C. (2014): Szabadidősport és a sportinfrastruktúra összehasonlító elemzése a kutató egyetemeken. *TAYLOR*, 6. (1–2.) Pp. 413–422.
- Pfau C. és Domonkos Sz. (2016): Szabadidősport a felsőoktatásban. *TAYLOR*, 8. (2.) Pp. 111–117.
- Pikó B.–Keresztes N. (2007): *Sport, lélek, egészség*. Budapest: Akadémiai.
- Pot, N.–Verbeek, J.–van der Zwan, J.–van Hilvoorde, I. (2016): Socialisation into organised sports of young adolescents with a lower socio-economic status. *Sport, Education and Society*, 21. (3.) 319–338.
- Rétságai E. (2015): A sport szerepe a szocializációban és a pedagógiában. In: Rétságai E.–Laczkó T. (Szerk.): *A sport társadalmi aspektusai*. Pécs: PTE. Pp. 51–61.
- Sallis, J. F.–Prochaska, J. J.–Taylor, W. C. (2000): A review of correlates of physical activity of children and adolescents. *Medicine és science in sports és exercise*, 32. (5.) Pp. 963–975.

- Stuij, M. (2015): Habitus and social class: A case study on socialisation into sports and exercise. *Sport, Education and Society*, 20. (6.) Pp. 780–798.
- Volosevych, I.–Gerasymchuk, S.–Kostiuchenko, T. (Волосевич, І.–Герасимчук, С.–Костюченко, Т.) (2015): Молодь України – 2015. Київ: Міністерство освіти і науки України – United Nations.
- Warner, S.–Dixon, M. A. (2015): Competition, gender and the sport experience: An exploration among college athletes. *Sport, Education and Society*, 20. (4.) Pp. 527–545.
- Wiltshire, G., Lee, J. és Williams, O. (2019): Understanding the reproduction of health inequalities: Physical activity, social class and Bourdieu’s habitus. *Sport, Education and Society*, 24. (3.) Pp. 226–240.

Jegyzetek

- ¹ A tanulmány a 123847 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a K17 pályázati program finanszírozásában valósult meg. A tanulmány a szerző *Sportoló campus – eredményes hallgató? Az intézményi hatás szerepe a hallgatói sportolásban* c. habilitációs értekezésének részét képezi.
- ² A magyarországi almintában találhatjuk a legtöbb olyan hallgatót, akinek 14 éves kori lakóhelye megyeszékhely vagy kisebb város volt.
- ³ A nem ismerte válaszlehetőséget az elemzésben nem vesszük figyelembe, mert a nagyon alacsony elemszámnak ebben a kategóriában jelentős torzító hatása lehet.
- ⁴ A nagyszámú magyarázó változók miatt az eredmények könnyebb interpretálhatósága érdekében a kétváltozós elemzések táblázataiban csak a szignifikáns különbségeket, összefüggéseket mutató adatokat közöljük.